

Riik: *conditio sine qua non**

MARTIN LOUGHLIN

Tõlkinud Liisi Veski

Toimetanud Uno Lõhmus

Kokkuvõte. Riigi õiguslikku ideed on sageli mõistetud vääriti. Siinses esees selgitatakse mõiste olemust ja esitatakse selle tähendus nüüdisaegses õiguspõhises mõistes. Suverääni ja suveräänsuse mõiste eristusele tuginedes väidetakse, et riik – idee, mis seob territooriumi, võimu ja rahva mõistetavaks mudeliks – on alusmõiste, mis võimaldab juristidel tegeleda poliitilise võimu küsimusega süsteemselt.

Märksõnad: riigi mõiste, kolme elemendi õpetus, riik kui juriidiline isik, suveräänsus, suverään

SISUKORD

I. Sissejuhatus	139
II. Suveräänsus	141
III. Riik	144
IV. Kokkuvõte	147

* Originaal: M. Loughlin. The state: *Conditio sine qua non*. – International Journal of Constitutional Law 16/2018/7, lk 1156–1163. DOI: <https://doi.org/10.1093/icon/moy090>.

I. Sissejuhatus

Kas riigi mõiste teenib mingit kasulikku eesmärki? Paljud juristid arvavad, et pigem mitte, kuid minu arvates tuleneb säärane arusaam mõiste väärast tõlgendusest. Kõige valjemini väljendavad skepsist need, kes pooldavad tavaõiguse traditsiooni, mis peab abstraktsiooni ebausaldusväärseks: nagu Maitland kord ütles, me eelistame, et meie isikud oleksid reaalsed. Tavaõiguse juristid tunnistavad valitsevate institutsioonide olemasolu, seda, et neil on üldised volitused tegutsemiseks ja et on kujunenud tavad, mis hoiavad neid institutsioone oma jurisdiktsioonipädevuse piirides. Nende meelest ei ole riigi põhiseaduse mõistmiseks vaja midagi enamat, kuigi siinkohal tähendab riigi mõiste ainult territoriaalset piiri, mille raamides saavad valitsevad institutsioonid oma volitusi teostada. Mõned laiendavad seda argumenti ja väidavad, et riik on lihtsalt hägune metafüüsiline abstraktsioon, mis takistab meil nägemast, kuidas valitsemisvõimu tegelikult teostatakse.¹ Väidetakse isegi, et riik on Mandri-Euroopa leiutis, mis on loodud autoritaarsete režiimide õigustamiseks.²

Isegi kui kunagi võis sellistel väidetest alust olla, ei ole need enam kuigi veenvad. Poliitilise võimu küsimuse tavaõiguslik käsitlusviis ei ole enam tõsiseltvõetav. Märkid selle kohta olid olemas juba üle sajandi tagasi, kui valitsemise laienemine ajendas Maitlandi selgitama, et me ei saa enam läbi ilma riigi mõisteta.³ Kuid viimase viiekümne aasta jooksul, kui kohtusüsteem on poliitiliste asjaolude survele olnud sunnitud järk-järgult kujundama Suurbritannia avaliku õiguse formaalsemat käsitlust, on riigi mõiste puudumisest tingitud raskused olnud ilmsed kõigile, kes on olnud vähegi valmis nägema.⁴

¹ J. A. G. Griffith. The Political Constitution. – The Modern Law Review 42/1979/1, lk 1–21. Griffith tugines Léon Duguit' teosele „Law in the Modern State“. F. Laski, H. Laski (tõlk.). London 1921.

² Vt L. Duguit. The Law and the State. – Harvard Law Review 31/1917/1, lk 1–185.

³ F. W. Maitland. The Crown as Corporation. – The Collected Papers of Frederic William Maitland. H. A. L. Fisher (toim.). Vol. III. Cambridge 1911, lk 244: „Me ei saa läbi ilma riigi, rahvuse, poliitilise kogukonna või avalikkuseta, ja ometi just seda me väidame end tegevat.“ („We cannot get on without the State, or the Nation, or the Commonwealth, or the Public, and yet that is what we are professing to do.“), vt ka lk 253.

⁴ Vt näiteid M. Loughlin. The State, the Crown and the Law. – The Nature of the Crown: A Legal and Political Analysis. M. Sunkin, S. Payne (toim.). Oxford 1999, lk 33; J. McLean. Searching for the State in British Legal Thought. Cambridge 2012.

Common law juristid olid suutnud sellest mõistest hoiduda seeläbi, et nad lihtsalt vältisid mõningaid valitsemisvõimu puudutavaid põhiküsimusi, nagu näiteks milline allikas; kelle käes; millistel tingimustel; millistele piirangutele see allub. Sel moel tekitasid nad aga suure tühimiku.⁵ Iseeneslik kohanemine võis toimida viktoriaanlikus Suurbritannias, kus juriidilise ja poliitilise võimu olemasolu pigem kahtluse alla ei seatud, kuid enam see nii ei ole. Tänapäeval esitatakse küsimusi, mida varem käsitleti mitteõiguslikena, sest need puudutasid „riigiasju“, viisil, mis eeldab vastuseid, ning juristid, kes on takerdunud omaenda väljamõeldud müütidesse, ei saa enam varjuda vältivate eeskirjade ja tavade taha. Ja nagu Maitland taas selgitab, ei saa riigi mõistest mööda hiilida, asendades selle mõistetega nagu „poliitiline kogukond“ või „režiim“, kuna meie silmis ei põhine need eristused sisulistel erinevustel. Ükskõik millist terminit ka ei kasutataks, küsimus on selles, kas on vaja mõistet, mis hõlmab kollektiivse võimu üldist ja püsivat korraldust.

Mandri-Euroopas seevastu väidavad paljud varem riigi tähtsust rõhutanud avaliku õiguse juristid nüüd, et see mõiste on iganenud. Nad väidavad, et valitsemises praegu toimuvad muutused – alates avaliku ja erasektori suurenevast koostööst kuni riike ühendavate institutsioonide kasvava mõjuni – on muutnud selle mõiste anakronismiks. Ma väidan aga, et see seisukoht toetub piiratud arusaamale riigi mõistest, mis tuleneb õiguspositivistlikust filosoofiast, mille eesmärk on kujundada riik ümber juriidilise isiku erikategooriaks.

Väide, mida ma tahan esitada riigi juriidilise mõiste tähtsuse kohta, on üldine ja kehtib mõlema rühma puhul. Selleks pean ma pakkuma riigi juriidilise tähenduse täpse selgituse. Ma soovin aga läheneda sellele ülesandele kaude, analüüsides kõigepealt hoopis suveräänsuse mõistet. Seda seepärast, et suveräänsust peetakse riigi iseloomulikuks tunnuseks, ja ainult siis, kui ma juhin kõigepealt tähelepanu selle mõiste käsitlemisel tehtud vigadele, saan ma päriselt näidata, miks see järeldus, mida ma tahan teha riigi mõiste kohta, on tähtis.

⁵ Vt F. W. Maitland. *The Constitutional History of England*. H. A. L. Fisher (toim.). Oxford 1908, lk 418: „Kroon on „mugav kattevari ignorantsusele“, mis „säätstab meid keeruliste küsimuste esitamisest.“ („The Crown is „a convenient cover for ignorance“, one which „saves us from asking difficult questions.“). Vt lähemalt J. M. Jacob. *The Republican Crown: Lawyers and the Making of the State in Twentieth Century Britain*. Aldershot 1996.

II. Suveräänsus

Suveräänsusest kirjutavate autorite seas valitseb märkimisväärne segadus.⁶ Selle segaduse allika paljastamine toob päevavalgele minu argumenti keskmes oleva põhilise eristuse. See on erinevus *suverääni* ja *suveräänsuse* vahel, s.t selle konkreetse ja abstraktse tähenduse vahel.

Carl Schmitti raamat „Poliitiline teoloogia: Neli peatükki suveräänsusõpetusest“ on selle arusaama ilmekas näide. See on teedrajav teos, kuid vaatamata pealkirjas viidatule uurib Schmitt ainult konkreetset nähtust, „suverääni“, ega tegele abstraktse nähtuse, „suveräänsusega“. See asjaolu ilmneb juba teose alguses. Esimene peatükk pakub meile kohe suverääni mõiste määratluse: „Suverään on, kes otsustab erakorralise seisukorra üle.“⁷ Ülejäänud peatükis uuritakse suverääni omadusi. Ehk käsitletakse suveräänsust lähemalt hoopis teises peatükis „Suveräänsuse probleem kui õigusliku vormi ja otsuse probleem“? See peatükk peab kindlasti pakkuma mõiste definitsiooni. Siin ilmneb Schmitti tagamõte kõige selgemini. „Kõigist juriidilistest mõistetest,“ kinnitab ta, „on suveräänsusmõiste see, mida kõige enam juhivad tegelikud huvid.“⁸ Seejärel ta selgitab, et suveräänsuse „mõiste arengut“ ei pea iseloomustama mitte „mõiste omaduste iseloomulik dialektiline süvendus“, vaid „mitmesugused poliitilised võimuvõitlused“.⁹ Olles taandanud abstraktse mõiste konkreetsele vormile, saab ta lõpuks pakkuda selle määratluse: „Suveräänsus on kõrgeim, õiguslikult sõltumatu, tuletamatu võim.“¹⁰ Seega on suveräänsus suverääni teostatava võimu väljendus. Abstraktne saab konkreetseks.

See pakub meile termini täpse määratluse, kuid ei tundu kuigi asjakohane. Suveräänsusmõiste ajalooline allikas peitub kindlasti suverääni isikus, kuid Schmitt jätab liiga kergekäeliselt tähelepanuta selle hilisema dialektilise arengu. Seega oleks vaja seda arengut põgusalt vaadelda.

⁶ Vt M. Loughlin. *Why Sovereignty? – Sovereignty and Law: Domestic, Regional and Global Perspectives*. R. Rawlings, P. Leyland, A. Young (toim.). Oxford 2013, lk 34.

⁷ C. Schmitt. *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty* [1922]. G. Schwab (tõlk.). Chicago 2005, lk 5 (leheküljeviited 2005. aasta väljaande järgi). [Tsitaaadi on eesti keelde tõlkinud E. Parhomenko. Vt C. Schmitt. Suveräänsuse definitsioon. – *Vikerkaar* 1994/5, lk 50–54. – *Tõlk.*]

⁸ Samas, lk 16.

⁹ Samas, lk 16–17.

¹⁰ Samas, lk 17.

Termin „suverään“ võeti kasutusele valitseja ametikoha tähistamiseks. Termin tähistas ametiga kaasnevat võimu, kuna (nagu Schmitt väidab) suveräänsel valitsejal ei olnud juriidilisi kohustusi ühegi teise võimu ees. Nagu Bodini ja Hobbesi käsitlusteski tähistas valitseja suveräänsus valitseja ja alama vahelise õigussuhte täielikkust. Aga isegi varauusajal mõisteti, et valitseja on esindusisik: ükskõik millist austust kuningale ka ei avaldatud, valitseja ei teostanud isiklikku võimu. Selle äratundmiseni jõuti kauge kaarega, sest kõigepealt valitses idealiseeritud kujutlus monarhist kui suveräänses valitsejast („kuningas ei saa eksida“), mis omakorda sillutas tee „kuninga tahte“ institutsionaliseerimisele. Kui kuninga tahe oli institutsionaliseeritud, võis suverääni mõista kui korporatiivset ametikohta. Sisemise eristuse kaudu ei olnud valitsemise suveräänsed volitused – mida Bodin nimetas „suveräänsuse tunnusteks“ – enam valitseja isikust lahutatavad, vaid neid hakati teostama eri viisil: kuningas parlamendis, kuningas nõukogus, kuninga ministrid ja kuninga kohtud.

Seda põhimõtet mõistetakse hästi Briti praktikas, kus endiselt kehtib põhimõte „kuningas parlamendis on suverään“. Kuid selline institutsionaliseerumine oli iseloomulik ka Mandri-Euroopa nn absolutistlikele režiimidele. Isegi kui valitseb mõningane mõisteline ebaselgus, väljendab suveräänsus kindlasti valitseva võimu absoluutset õiguslikku autoriteeti selle korporatiivses suutlikkuses.

See on aga ainult selle dialektilise arengu esimene etapp. Institutsionaliseerumise, sisemise eristamise ja suverääni ametikoha korporatiivistumise protsessid võimaldasid ning õigupoolest isegi eeldasid vahe tegemist valitsemise suveräänses võimu ja suveräänsusmõiste enda vahel. Täpsemalt võis küll jagada valitsemisvolitusi, kuid mitte suveräänsust, mis väljendab valitseva võimu absoluutset autoriteeti. Seda oli tõepoolest mõistetud juba selle idee kujunemise ajal. Schmitt väitis, et Bodin oli esimene, kes käsitles suverääni kui subjekti, kes on võimeline otsustama erakorralise seisukorra üle.¹¹ Kuid ta ei maininud, et Bodin oli samuti esimene, kes mõistis, et tuleb teha vahet suveräänsuse ja võimu suveräänses volituste vahel.

Suveräänsuse ja valitsemise vahetegu muutub eriti oluliseks, kui jälgime Schmitti argumentatsiooni. Kolmandas peatükis väidab ta, et „kõik tänapäeva riigiteooria kaalukad mõisted on ilmalikustatud teoloogilised mõisted“.¹² Me võime seda seisukohta mõista, aga kui nõustuda, et suveräänses õiguse ei ole andnud Jumal ülalt, vaid on andnud „rahvas“ altpoolt, muutub kogu dünaamika.

¹¹ Samas, lk 8–9.

¹² Samas, lk 36.

Asi läheb keeruliseks, sest vaatamata mõnele arusaamadele rahva suveräänsuse kohta saab rahvas eksisteerida tõelise rahvana alles siis, kui on loodud suveräänne võimuinstitutsioon. Seda mõistis juba Hobbes, kuid just Rousseau rõhutas seda paradoksi kõige selgemini.¹³ Seda väidet ei saa võtta ajaloolise faktina – seda saab kinnitada ainult tagantjärele, kui režiim on juba kehtestatud. Seega väide „rahvas on suverään“ on erakordselt ebamäärane. Igasugune katse määratleda Schmitti määratlusele vastavat suverääni – isikut või organit, kes omab „kõrgeimat, õiguslikult sõltumatut, tuletamatut võimu“ – peab tänapäeva maailmas jääma ebakindlaks ettevõtmiseks. Kuid ebakindlus suverääni määratlemisel ei viita ebakindlusele suveräänsuse suhtes.

Kõige täpsemalt on seda oma töödes selgitanud varauusaegsed ühiskondliku lepingu teoreetikud. Et pääseda Rousseau sõnastatud paradoksist, muutsid need mõtlejad väite alust. Nad käsitlesid kõrgeima võimu allika küsimust ajaloolise uurimuse asemel mõtteeksperimentina. Võimu allikat ei mõistetud enam ajaloolise sündmuse, vaid kujuteldava toiminguna. Seda toimingut – poliitilist kokkulepet (ühiskondlikku lepingut) – käsitletakse kui sümboolset väljendust (tagantjärele rekonstruktsiooni) üleminekul loomuseisundist riiklikku olekusse. Ja kui mõistetakse selle ülemineku kujuteldavat olemust, saab selgeks, et võimu ei delegerita rahvalt (rahvahulgalt) tema valitsejatele, välja arvatud puhtalt esinduslikus mõttes. Ometi luuakse poliitilist kujutlusmaailma ainult sedalaadi kujutlemisharjutuse kaudu. See poliitiline maailm on avaliku õiguse maailm; maailm, kus me kujutleme end kodanikena, kellele on jäetud õigused ja kohustused kollektiivses ühenduses, mille kaudu meid valitsetakse.

Kui selle punktini on jõutud, on ülepingutatud väita, et „rahvas on suverään“: igasugune valitsemiskord peab võtma mingi põhiseadusliku vormi ja on ebatõenäoline, et mis tahes konstitutsioonilisele organile kuulub „õiguslikult sõltumatu, tuletamatu võim“. Kuid ehkki suverääni institutsioon on ebamäärane, ei saa sama öelda suveräänsusmõiste kohta. Suveräänsus saavutab oma mõju kui poliitilise maailmavaate (*Weltanschauung*) kujunemisel loodud võimu ja volituste väljendus. Suveräänsust ei ole antud ei valitsejale, võimuinstitutsioonile ega rahvale: suveräänsus peitub nende praktikate realiseerimise kaudu loodud suhete kogumis. Absoluutsete volituste idee kujunemistee liigub seega suveräänsusest valitsejast ameti korporatiivistumise kaudu suveräänsusmõisteni, mis erineb

¹³ T. Hobbes. *On the Citizen* [1647]. R. Tuck, M. Silverthorne (tõlk.). Cambridge 1998, lk 137; J.-J. Rousseau. *The Social Contract* [1762]. – *The Social Contract and Other Later Political Writings*. V. Gourevitch (toim.). Cambridge 1997, lk 39, 71.

mõisteliselt valitsemise tegelikust institutsionaalsest korraldusest. Suveräänsusest saab nüüd poliitilise sfääri autonoomia esindus: see on sellise poliitilise maailma-vaate absoluutse võimu väljendus.

III. Riik

Nüüd jõuan riigi mõiste juurde. Saksa riigiõpetuse (*Staatslehre*) traditsioon kõneleb riigi kolmest põhielemendist: territoorium, valitsemisvõim ja rahvas. Esimene viitab riigi kui iseseisva territooriumi olemasolule; teine institutsionaalsele valitsemisaparaadile, mis kindlustab suveräänse võimu sisemiselt ja väliselt ning kolmas idee riigist kui selle territooriumil asuva ühenduse liikmete – subjektide/kodanike – kogumist. Esimene aspekt (*Staatsgebiet*) osutab sellele, kuidas riigid kui iseseisvad üksused omavahel maailmas suhtlevad, ja annab aluse rahvusvahelise avaliku õiguse loomiseks.¹⁴ Selles mõttes on kogu maailm jagatud piiritletud territooriumide ehk riikide kogumiks. Need kaks asjaolu on avaliku õiguse olemuse täpsustamiseks kõige olulisemad ja näitavad, et riik on nii valitsev korraldus (*Staatsgewalt*) kui ka ühendusüksus (*Staatsvolk*). *Staatsgewalt*'i seisukohalt võib riiki käsitada kui Hobbesi (või Schmitti) tüüpi suverään-subjekti suhtes tegutsevat üksust, kuid *Staatsvolk*'i vaates on subjektid kodanikud, kes moodustavad riigi liikmeskonna ja on lõpuks poliitilise võimu allikaks. See saksa sõnastus on Euroopa õigusteaduses laialdaselt omaks võetud.

Ma väidan, et riigi mõiste arengul on sarnasusi minu pakutud eristusega suverääni ja suveräänsuse mõiste vahel. 19. sajandi alguses oli *Staatslehre* loodud laia valdkonnana, mille eesmärk oli rajada üldine riigiteadus, mis tugineks poliitilisele teooriale, sotsioloogiale ja õigusele ning püüaks neid omavahel lõimida. Sajandi teisel poolel sõnastati aga õiguspositivismi mõjul riigi mõiste ümber. Peagi valitsevaks saanud Gerberi-Labandi koolkond propageeris täpsema termini, *Staatsrechtswissenschaft*'i (riigiõigusteadus) loomist, mis jätkaks vaatluse alt välja kõik „kõrvalised“ küsimused. Nende kõrvaliste küsimuste hulka kuulusid ajalugu, poliitika ja eraõigusest pärinevad ideed. Nii suutsid need juristid välja töötada uue määratluse: nad väitsid, et riik on juriidiline üksus, eriline korporatiivne isik, mis on loodud avaliku õiguse toimimise kaudu. Riik on juriidiline isik.

¹⁴ Vt E. de Vattel. *The Law of Nations* [1797]. B. Kapossy, R. Whitmore (toim.). Indianapolis 2008.

Selles määratluses on riik juriidiline isik, kellel on tahe, ja selle tahte all me mõistame seadust. Gerber kirjutab: „Riigi tahtevõim, riigivõim, on riigi õigus.“¹⁵ Gerber lõi riigile juriidilise isiku, taandades riigi mõiste sisuliselt *Staatsgewalt*'ile. Sel moel võrdsustas ta riigi suverääniga. Seda nihet tugevdab saksa poliitilisele mõttele omane suundumus teha vahet riigi ja ühiskonna vahel: riiki nähakse institutsionaalse aparaadina, mis distsiplineerib ja reguleerib ühiskondlikke jõude ning loob (ühiskondlikust) mitmekesisusest (poliitilise) ühtsuse. Mõnes mõttes on see Saksa riigi arenguprotsessi eripära. Sellegipoolest on selle positivistliku arusaama riigist kui juriidilisest isikust omaks võtnud paljud õigusteadlased, mida toetas 20. sajandil kujuneva (positivistliku) politoloogia laialdane omaksvõtt.

See viib aga minu arvates riigi juriidilise mõiste piiratud käsitluseni. Riigi mõistet ei saa lihtsalt taandada ühele selle kolmest aspektist: see õõnestaks ülesannet, mida riik täidab nüüdisaegse avaliku õiguse alusena. Kui eeldada, et mõiste väljendab valitsemise institutsionaalset aparaati, siis võrdsustatakse riik võimuinstitutsiooniga. Ometi mõistis Bodin selgelt, et suveräänsust tuleb eristada valitsusest, ja nii tuleb ka – kui ta suudab täita oma ülesannet – eristada riigi mõistet võimuinstitutsioonist. Riik ei ole lihtsalt valitsuse sünonüüm, see on „abstraktne üksus, mis on kõrgem ja seisab lahus nii valitsusest kui ka valitsetavatest“.¹⁶ Abstraktse terminina, mis hõlmab selle kolme aspekti – territoorium, valitsemisvõim ja rahvas –, on riik suveräänsuse korrelatiivne väljendus.¹⁷

Samamoodi nagu suveräänsus esindab ka riik poliitilise maailmavaate autonoomiat: riik väljendab selle maailmavaate põhielemente (territoorium, rahvas ja institutsioonid) ning suveräänsus sümboliseerib selle absoluutseid volitusi. Riigi mõiste täidab seega ontoloogilist funktsiooni: tuleb eeldada riigi olemasolu, et võimaldada juurdepääsu nüüdisaegsele poliitilisele reaalsusele. See on juriidiline mõiste, mis võimaldab meil mitte ainult mõtestada poliitilist maailma, mis on loodud kollektiivse kujutlusvõime viljana, vaid ka väljendada seda sidusalt kui seadustega reguleeritud maailma.

¹⁵ C. F. von Gerber. Grundzüge eines Systems des deutschen Staatsrechts. Leipzig 1865, lk 3: „Die Willensmacht des Staats, die Staatsgewalt, ist das Recht des Staats.“

¹⁶ J. H. Shennan. The Origins of the Modern European State 1450–1725. London 1974, lk 114.

¹⁷ Vt A. Esmein. Eléments de Droit Constitutionnel Français et Comparé, 7. tr. Pariis 1921, lk 1 j: „Avaliku õiguse alus seisneb selles, et suveräänsusele antakse lisaks ja väljaspool neid isikuid, kes seda igal hetkel teostavad, ideaalne ja püsiv nimetus või tiitel, mis kehastab kogu rahvast: see üksus on riik, mis on siinkohal identne suveräänsusega, kusjuures viimane on selle keskne omadus.“

Riik ja suveräänsus on juriidilised mõisted. Riigi suveräänne olemus tähendab, et ta loob oma õiguse allika ise: riik on „kõigi nende seaduste *fons et origo*, mis tingivad tema enda tegevust ja määravad tema võimule allujate õigussuhted“.¹⁸ Oma peateoses moodsa poliitilise mõtte alustest väitis Quentin Skinner, et modernsus kujuneb välja koos ideega riigist kui „valitsejatest ja valitsetavatest korruga eristuvast üksusest“.¹⁹ Ta oletas ka, et riigist saab tänapäevase poliitilise argumentatsiooni „juhtsõna“.²⁰ Põhiargument on hea, kuid metafoori valik mitte eriti õnnestunud. Viidates riigile kui avalik-õiguslikule juhtsõnale, taandame riigi taas valitsemise institutsiooniks. Kui tahetakse mõista riigi õiguslikku tähendust, tuleb seda tõlgendada kui alusmõistet, millest tulenevad „poliitilise õiguse“ (s.t avaliku õiguse) grammatika, sõnavara ja süntaks. Riigi mõiste pakub lihtsasti mõistetavat mudelit, mille kaudu me suudame mõtestada poliitilist maailma kui õigussuhete kogumit.

Seega võimaldab eeldatavasti just riik meil luua maailma, mis koosneb kodanikest ja subjektidest, kes on õiguste ja kohustuste kandjad ning kes eksisteerivad suhetes institutsioonide võrgustikuga, mis kujundavad poliitilise maailma. Riik kujutab endast „kindlat mõtlemise, arutlemise ja hindamise viisi“²¹ ning annab meile juurdepääsu institutsioonide ja tavade poliitilisele maailmale, mis esinevad autonoomse poliitilis-õiguslike suhete kogumina. Mõeldes institutsioonidest nii, nagu Hauriou ja Romano neid ette kujutasid, võiksime öelda, et riik on „institutsioonide institutsioon“.²² Selle mudeli piirjooned jäävad kahtlemata alatise vaidluse objektiks, kuid oluline on see, et tähenduse ja tähtsuse üle saab arutleda ainult selle mõistetava mudeli raamides.

¹⁸ W. W. Willoughby. *The Fundamental Concepts of Public Law*. New York 1924, lk 30.

¹⁹ Q. Skinner. *The Foundations of Modern Political Thought*. Cambridge 1978, lk 112.

²⁰ Q. Skinner. *The State. – Political Innovation and Conceptual Change*. T. Ball, J. Farr, R. L. Hanson (toim.). Cambridge 1989, lk 90, 123.

²¹ M. Foucault. *Security, Territory, Population: Lectures at The Collège De France, 1977–78*. M. Senellart (toim.), G. Burchell (tõlk.). London 2007, lk 286.

²² M. Hauriou. *The Theory of the Institution and the Foundation: A Study in Social Vitalism. – The French Institutionalists: Maurice Hauriou, Georges Renard, Joseph T. Delos*. A. Broderick (toim.). Cambridge 1970, lk 93; S. Romano. *The Legal Order [1918]*. M. Croce (tõlk.). New York 2017.

IV. Kokkuvõte

Hoolimata väidetest, et riik ei teeni mingit kasulikku eesmärki või on hägune metafüüsiline abstraktsioon, on tegelikult tegu alusmõistega, mis võimaldab juristidel tegeleda poliitilise võimu küsimustega süsteemselt. Juristid, kes leiavad, et oleme nüüdseks riigist n-ö edasi liikunud, petavad paratamatult iseennast. Nende argumendid on loogilised ainult siis, kui nad mõtlevad riigi all institutsionaalset valitsemisaparaati. Nagu ma olen näidanud, on see väärtõlgendus: see võrdsustab riigi valitsusega ja tugineb õiguslikust positivistlikust filosoofiast pärit kahtlasevõitu eeldustele.

Eelnev ei ole mõeldud õiguskordade paljususe kriitikana: me võime hõlpsasti tunnistada, et institutsioonide paljusus on loodud normatiivsete mudelite kaudu, millele paljud omistaksid sildi „õigus“. Pigem käib see argument volituste kohta. Tänapäeva maailmas on riigis kehtival õigusel poliitilise ühtsuse säilitamisel lõimiv funktsioon ning kui seda funktsiooni õhnestavad killustatus ja kestev institutsionaalne diferentseerumine, siis on sel tõsised tagajärjed nii õiguslikule kui ka poliitilisele korraldusele. Mõned väidavad, et see väljendabki tegelikult praegust olukorda. Kui see on nii, siis on minu väitel riigi alusrolli kohta vähemalt see eelis, et see aitab täpsustada meie praeguse ebakindluse allikat. Teised on aga veendunud, et see väide riigi kohta tugineb modernsetele teguritele, mis enam ei kehti, ja et just nagu see „mõistetav mudel“ suutis oma kujutlusvõime ammutada modernse rahvusriikide süsteemi tekkimisest, nii võime ka meie kavandada uue õigusliku mudeli, mis toetub tänapäeva postmodernistlikele tingimustele. See võib tõepoolest nii olla. Probleem seisneb selles, et keegi ei ole veel suutnud visandada alternatiivi, mis vastaks moodsa riigipõhise diskursuse keerukusele ja kujutlusvõimele. Minu argument on seega peamiselt hoiatus nende eest, kes propageerivad uut õiguslikku maailmakorda, mis põhineb moonutatud ja lihtsustatud väidetal modernse mudeli piirangute kohta.